

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ЦИВІЛІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ПРЕДМЕТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

THE CONFIDENTIALITY AS A CATEGORY OF CIVIL LAW DOCTRINE AND AS AN OBJECT OF CIVIL LAW CONTRACT

Яковлев Д.О., аспірант кафедри цивільного права № 2
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена визначенню сутності конфіденційності як цивілістичної категорії, а також як предмета цивільно-правового договору. Установлюється, що конфіденційність забезпечується не стільки об'єктивними обставинами, скільки цілеспрямованою поведінкою учасників цивільних правовідносин. Вона полягає в умисному й цілеспрямованому утаєнні певних обставин, а також відомостей про них. Водночас, ураховуючи те, що на момент забезпечення конфіденційності відповідні обставини вже можуть не існувати, забезпеченню підлягає конфіденційність саме інформації про них. Крім того, з погляду права обставини правової реальності позначаються певними категоріями й у такому сенсі набувають значення ідеальних об'єктів, тобто інформації. У зв'язку із цим термінологічне словосполучення «конфіденційність інформації» охоплює одразу й відомості, дані про певні обставини об'єктивної реальності, і власне юридичні обставини (правочини, акти правореалізації, акти правозастосування, умови, у яких вони вчиняються, їх наслідки тощо), які і являють собою інформацію.

Формується висновок, що визначальною ознакою конфіденційності є утаювання, скритність, неочевидність, яка при цьому забезпечується поведінкою учасників цивільних правовідносин. Будучи правовою категорією, конфіденційність означає, зокрема, певний стан або результат поведінки осіб, які шляхом учинення активних дій чи виконання пасивних суб'єктивних цивільних обов'язків у формі бездіяльності сприяють недопущенню поширення інформації про відповідні обставини правової реальності й у такий спосіб забезпечують їх таємницю.

Предметом договорів про конфіденційність або про забезпечення конфіденційності в рамках найбільш поширеного розуміння термінологічного словосполучення «предмет договору» є інформація як відомості про певні обставини правової реальності або власне такі обставини при їх осмисленні як ідеальних об'єктів, зодягнених у мовну форму. Своєю чергою при умовному розмежуванні матеріального та юридичного об'єктів цивільних правовідносин, що виникають на підставі зазначеного договору, як матеріального є власне інформація або відповідні ідеальні об'єкти, а як юридичного – поведінка осіб із забезпечення їх конфіденційності.

Ключові слова: конфіденційність, забезпечення конфіденційності, приватність, інформація, скритність, утаювання.

The article is devoted to determination of the essence of confidentiality as a category of civil law doctrine and as an object of civil law contract. It is defined that confidentiality is ensured not only by objective circumstances but also by purposeful activity by civil legal relationships participants. It lies in deliberate and purposeful concealment of some circumstances and information about them.

At the same time taking into account that sometimes appropriate circumstances can no exist anymore on the moment of ensuring their confidentiality it is necessary to ensure the confidentiality of information about such circumstances. More over from point of view of a law the circumstances of legal reality are noted with juridical categories and in such form become the ideal objects that are information. That is why the terminological phrase "information confidentiality" covers together the data about circumstances of objective reality and the juridical circumstances (deals, right-realization acts, law-enforcement acts, circumstances of such acts exercising, their effects etc.) that are the information.

The author concludes that the determining sight of confidentiality is concealment, secrecy, non-obviousness that ensured with behavior of civil legal relationships participants. As juridical category confidentiality means a condition or a result of behavior of the persons who acting actively or exercising the passive civil legal obligations by inactivity and in this way restrict sharing the information about mentioned circumstances of legal reality and ensure their confidentiality.

The object of a contract on confidentiality or of a contract of ensuring confidentiality is information as data about circumstances or exactly such circumstances when they are considered as ideal objects dressed in language form. At the same time when material and juridical objects of such a contract are differentiated its material object is information or appropriate ideal objects and its juridical object is behavior of confidentiality ensuring.

Key words: confidentiality, confidentiality ensuring, privacy, information, secrecy, concealment.

Постановка проблеми. Питання конфіденційності в цивільному праві завжди мало делікатний характер, адже у світлі приватноправової природи регульованих ним суспільних відносин положення цивільного законодавства повинні забезпечувати приватність відповідних суспільних зв'язків. Відхід від неї в бік публічності може пов'язуватися або з «розумним втручанням», яке обумовлюється забезпеченням публічних інтересів, або з ризиками порушення суб'єктивних цивільних прав інших осіб, що обумовлює потребу повного або часткового розкриття відповідної інформації. Крім того, особа в чий інтерес установлюється конфіденційний правовий режим, має право надати відповідним відомостями публічного характеру.

Водночас в умовах активної еволюції інформаційних технологій, їх проникнення в усі сфери суспільного життя, а також із набуттям у зв'язку з цим вагомого значення для практики правореалізації цивільно-правовим договором про забезпечення конфіденційності, що є правовим засобом, який здатен забезпечити приватність обставин у контексті конкретних відносин цивільних правовідносин, актуальності набуває власне правова природа конфіденційності як приватноправової категорії та як предмета відповідного договору. Маючи базовий для такого договору

характер, ця категорія є одним із компонентів на шляху всебічного його дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правова природа конфіденційності в цивільному праві або окремі її прояви потрапляли в орбіту наукових інтересів таких учених-правників, як С.С. Алексеев, І.В. Венедіктова, Н.Ю. Голубева, І.В. Жилінкова, О.С. Іоффе, Т.С. Ківалова, О.О. Кот, О.В. Кохановська, Н.С. Кузнецова, Р.А. Майданник, О.І. Міхно, Є.О. Мічурін, В.В. Надьон, О.О. Отрадна, М.Д. Пленюк, М.О. Стефанчук, Р.О. Халфіна, Є.О. Харитонов, В.В. Цюра, Ю.І. Чалий, Я.М. Шевченко, С.І. Шимон, Р.Б. Шишка, О.Я. Явор, В.Л. Яроцький та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає в установленні сутності конфіденційності як категорії науки цивільного права й визначенні її особливостей як предмета цивільно-правового договору.

Основний матеріал дослідження. Слово «конфіденційність» (від лат. *confidentia* – довіра [1, с. 88], довір'я [2, с. 130; 3, с. 40]) активно ввійшло в понятійно-категоріальний апарат цивілістики ще на зорі становлення галузі цивільного прав. Проте, незважаючи на виконання ним не лише номінативної функції, а й утілення в ньому однієї з визначальних для приватного права й цивільних правовідносин характеристики, у положеннях чинного цивільного

законодавства України відповідний термін не знайшов чіткого та однозначного розкриття.

У сучасних лексикографічних джерелах термін «конфіденційність» розкривається як властивість згідно зі значенням терміна «конфіденційний», що, своєю чергою, являє собою той, що не підлягає розголосові; довірчий, таємний [4, с. 570]. При цьому моніторинг змісту нормативно-правових актів свідчить про те, що аналізований термін уживається переважно стосовно інформації. Зокрема, про це свідчать положення Законів України: «Про інформацію» (статті 6, 11, 21) [5, ст. ст. 6, 11, 21], «Про захист персональних даних» (стаття 5) [6, ст. 5], «Про доступ до публічної інформації» (статті 6 і 7) [7, ст. ст. 6, 7] тощо.

Водночас у це питання необхідно внести ясність. Зокрема, як базову властивість конфіденційності в сучасних умовах варто розглядати саме таємність, нерозголошення. Можна припустити, що в римському праві в основу відповідної категорії покладалося дещо вужче розуміння, про що свідчить її етимологія. Нагадаємо, що від лат. *confidentia* – довіра [1, с. 88]. Це дає змогу вважати, що на ранніх стадіях розвитку механізму правового регулювання приватних відносин цей термін використовувався переважно для позначення явищ, які базувалися на довірі, наприклад, довірчих правовідносин, довірчих доручень, а також, звісно, інформації про відповідні явища та процеси. Іншими словами, конфіденційність передбачала існування довіри між учасниками цивільних правовідносин. При цьому можна припустити, що цим терміном могли позначати власне конфіденційні відносини, тобто відносини, що будувалися на довірі, наприклад, «конфіденційна зустріч» у такому розумінні являла собою зустріч людей, які довіряють одне одному, а також довіра однієї особи до іншої про нерозголошення певної інформації. Та сама «конфіденційна зустріч» у такому розумінні означає зустріч, в основу якої покладена довіра її учасників один до одного в частині нерозголошення відомостей про неї.

При цьому варто також зважати на те, що для позначення довірчих відносин в епоху Стародавнього Риму використовувався термін *fiducia*, який в одному з варіантів перекладу розкривається як юридичний акт, що ґрунтується на довірі [3, с. 71]. Це створює підґрунтя для припущення, що конфіденційність і фідучіарність мали певною мірою різний зміст.

Водночас у сучасних умовах цей термін набув більш широкого значення. Зводити конфіденційність виключно до довіри в контексті прагматики майнових цивільних правовідносин досить складно, адже необхідність забезпечення схоронності певної інформації, її нерозголошення може виникати в різних сферах суспільного життя, починаючи від приватних правовідносин, заснованих на довірі, прикладом чому можуть бути відносини між поручителем і представником, і аж до відносин із надання послуг чи виконання робіт, які, як правило, не пов'язуються з існуванням довірчого зв'язку між їх учасниками.

Уточнення потребує поширена теза, що об'єктом конфіденційності є інформація.

В окресленому вище розумінні конфіденційність при її розгляді як таємності позначає недоступність для сторонніх очей, обмеженість у доступі, невідомість для осіб певних обставин правової реальності. Особа може бути необізнана з приводу певних подій чи актів, що мали місце в правовому житті, у зв'язку з цим до моменту обізнаності вони становлять для неї таємницю, не є уможливленими для неї. У такому разі конфіденційною може бути зустріч, певна подія, юридично важлива дія, що вчинена таємно, тобто практично будь-яка обставина правової реальності. Однак у праві про конфіденційність, як правило, стверджують стосовно поведінки осіб, яка цілеспрямовано здійснюється за межами широкої уваги, таємно або, як-то кажуть, приватно. Іншим словами, конфіденційність забезпечується не стільки об'єктивними обставинами,

скільки цілеспрямованою поведінкою осіб. Вона полягає в умисному й цілеспрямованому утаєнні певних обставин, а також відомостей про них.

Окреслене дає привід стверджувати, що властивість конфіденційності характерна не лише для інформації, а передусім для обставин правової реальності, які намагаються цілеспрямовано утаювати. Однак у такому разі постає питання: чому ж у законодавчих актах акцент в аспекті конфіденційності робиться саме на інформації? Відповідь на нього криється в тому числі й в одному з можливих первісних проявів конфіденційності, а саме в довірі до нерозголошення відомостей про певні обставини.

Надання таємності певним обставинам правової реальності містить під собою чіткі причини. Це може зумовлюватися мотивами забезпечення честі й гідності особи чи охороною таємниці її особистого життя. Також у практиці правореалізації до конфіденційності вдаються при підготовці до вчинення правочинів, які можуть значно вплинути на ринок і його перерозподіл. Ідеться про правочини злиття й поглинання, які дуже часто готуються в умовах конфіденційності, щоб забезпечити їх учинення.

Проте, як зазначає Д.С. Спесівцев, як дія, так і подія є динамічними елементами дійсності, зокрема й правової дійсності. Вони мають початок і завершення, а тому є свого роду невеликими за тривалістю або досить тривалими процесами. Будь-який процес завжди складається з таких стадій, як початок перебігу, власне перебіг і завершення перебігу процесу [8, с. 61]. У зв'язку з цим залежно від конкретних умов може існувати необхідність забезпечення конфіденційності відповідних обставин як у момент їх виникнення, перебігу та завершення, наприклад, конфіденційність зустрічі загалом або конфіденційність перебування особи в певному місці, так і збереження конфіденційності після настання таких обставин. В останньому випадку в силу того, що на момент забезпечення конфіденційності відповідні обставини вже припинилися, забезпеченню підлягає конфіденційність саме інформації про відповідні обставини.

Крім того, в окремих випадках сама обставина правової реальності може не мати конфіденційного характеру, наприклад, проходження періодичного медичного огляду працівниками певних професій, проте конфіденційними стають відомості, одержані внаслідок такої обставини. Так само й зустріч державних лідерів може не мати конфіденційного характеру, проте конфіденційною є інформація, що буде поширена на відповідній зустрічі, яка в такому разі проводиться «за зачиненими дверима».

Наведене дає змогу стверджувати, що розгляд конфіденційності переважно в контексті інформації пов'язується з тим, що саме інформація становить основну загрозу для конфіденційності, є основним засобом її порушення. У разі припинення існування юридично важливої обставини, яку особи бажають утаїти, єдино можливим способом відкриття «вуалі» є інформація. Крім осіб, які були свідками відповідних обставин і/або ж чії акти утаюють, ніхто не може їх споглядати. Єдиним способом отримання знань про них є інформація.

Крім того, окреслене тісно пов'язано й із феноменологією права. Як зазначає О.Ф. Черданцев, правове регулювання, його елементи (норми, нормативні акти, індивідуальні рішення, права й обов'язки тощо), як і наука, – це визначена форма відображення дійсності. Його елементи є ідеальними об'єктами, формами думки, іншими психічними формами, що відображають дійсність. При цьому такі ідеальні об'єкти, будучи «обтяженими» матеріальною оболонкою – мовою, виступають як логіко-мовні феномени й у цій якості є конкретними видами інформації [9, с. 8, 15, 23]. У зв'язку з цим інформація, становлячи форму відображення дійсності, у рамках права може набувати такого ж вагомого значення, як і власне обставини реальності, не кажучи вже про те, що в ключі концепції логіко-мовних

феноменів інформація може являти собою обставини правової реальності. Що являє собою, наприклад, акт фактичної передачі речі, без інформації про обставини в яких він учиняється. Це може бути передача майна й у власність, і в користування, і повернення майна тощо. Лише поєднуючись з інформацією, цей акт набуває значення конкретного ідеального об'єкта – визначеного правочину, акту правореалізації тощо з конкретним змістом.

В аспекті зазначеного конфіденційність покликана забезпечити таємницю відповідних обставин як власне об'єктів реальності та як ідеальних об'єктів, тобто обставин правової реальності – інформації. У зв'язку з цим термінологічне словосполучення «конфіденційність інформації» охоплює одразу й відомості, дані про певні обставини об'єктивної реальності, і власне юридичні обставини (правочини, акти правореалізації, акти правозастосування, умови, у яких вони учиняються, їх наслідки тощо), які і являють собою інформацію.

У зв'язку з цим у світлі договірного регулювання цивільних відносин термінологічне словосполучення «договір про конфіденційність» є самодостатнім і позначає домовленість про таємницю або утаювання інформації, обмеження доступу до неї. При цьому під інформацією в такому разі в контексті концепції логіко-мовних феноменів розуміються як обставини правової реальності, так і відомості про них.

Ураховуючи викладене вище, звертаючись до питання предмета договору про конфіденційність, варто зважати на те, що в положеннях чинного Цивільного кодексу України термін «предмет» переважно використовується для позначення речей і майнових прав (стаття 656, 718, 760, 1030) або лише речей (статті 788, 798, 807, 812), що підлягають передачі однією стороною договору іншій, або в одному з випадків – для позначення законних інтересів, що підлягають страхуванню (стаття 980) [10]. Тому в такому розумінні предметом договору про конфіденційність є власне інформація як сукупність певних даних про обставини правової реальності (поведінку особи, події, юридичні стани тощо) або відповідні обставини при їх мисленні як ідеальних об'єктів, зодягнених у мовну форму.

Водночас предмет договору не варто ототожнювати з об'єктом правовідношення, яке виникає на його підставі. Незважаючи на те що категорія «об'єкт правовідношення» має фундаментальне значення для цивільного права, нині актуальним залишається питання, що саме є об'єктом відносного цивільного правовідношення: предмети матеріального світу, тобто речі, поведінка осіб або ж й те, й інше? Актуальність цього питання у світлі нашого розгляду визначається юридичним наслідком укладення цивільного договору про конфіденційність, яким є виникнення зобов'язання.

Не заглиблюючись у цю дискусію, уважаємо виваженою концепцію, запропоновану О.С. Іоффе, у рамках якої вчений розмежує, зокрема, юридичний об'єкт цивільних правовідносин як поведінку зобов'язаної особи, якої має право вимагати управоможена особа, і матеріальний

об'єкт як річ чи інше благо, з яким пов'язане відповідне цивільне правовідношення й на яке спрямовується поведінка його учасників [11, с. 221].

У контексті такого розмежування матеріальним об'єктом зобов'язання як відносного цивільного правовідношення, що виникає на підставі договору про конфіденційність, є інформація про обставини правової реальності. Своєю чергою, юридичним об'єктом є поведінка учасників відповідних правовідносин із забезпечення конфіденційності. При цьому якщо «забезпечення» розглядається в цивілістиці в широкому розумінні як система спеціальних заходів юридичного, політичного, економічного, соціального та іншого характеру, що спонукає суб'єктів права до точного, реального й неухильного виконання правових приписів, установлених державою [12, с. 17], то в контексті договору про конфіденційність її забезпечення являє собою вчинення учасником або учасниками правовідносин юридично важливих актів поведінки (дій і/або бездіяльності), визначених договором і/або актами цивільного законодавства України, що спрямовані на збереження таємності інформації, її утаєння шляхом недопущення її розголошу та поширення серед інших осіб, крім тих, що визначені законом і/або договором.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумок викладеного вище, необхідно резюмувати, що в сучасному цивільному праві конфіденційність розкривається переважно як властивість обставин правової реальності (юридично значимої поведінки осіб, подій, юридичних станів тощо), що в контексті концепції логіко-мовних феноменів становлять інформацію. У традиційному матеріалістичному аспекті конфіденційність становить властивість актів поведінки, подій, юридичних станів тощо, а також інформації про них як сукупності певних відомостей.

Визначальною ознакою такої властивості є утаєння, скритність, неочевидність, яка при цьому забезпечується поведінкою учасників відповідних правовідносин. Будучи правовою категорією, конфіденційність означає, зокрема, певний стан або результат поведінки осіб, які шляхом учинення активних дій чи виконання пасивного суб'єктивного цивільного обов'язку у формі бездіяльності сприяють недопущенню поширення інформації про відповідні обставини правової реальності й у такий спосіб забезпечують їх таємницю.

У зв'язку з цим предметом договорів про конфіденційність або про забезпечення конфіденційності в рамках найбільш поширеного розуміння термінологічного словосполучення «предмет договору» є інформація як відомості про певні обставини правової реальності або власне такі обставини при їх мисленні як ідеальних об'єктів, зодягнених у мовну форму. Своєю чергою, при умовному розмежуванні матеріального та юридичного об'єктів цивільних правовідносин, що виникають на підставі зазначеного договору, матеріальним об'єктом є власне інформація або відповідні ідеальні об'єкти, а юридичним – поведінка осіб із забезпечення їх конфіденційності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багатомовний юридичний словник-довідник / І.О. Голубовська та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
2. Рибачок С.М. Латинська мова для студентів-юристів : навчальний посібник. Тернопіль, 2012. 190 с.
3. Скорина Л.П., Скорина О.А. Латинсько-український, українсько-латинський словник. Київ : Обереги, 2004. 448 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. з дод. і допов. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відом. Верхов. Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650 (зі змінами).
6. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481 (зі змінами).
7. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314 (зі змінами).
8. Слесівцев Д.С. Юридичні факти у механізмах виникнення, переходу та припинення речових прав на нерухомість в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 225 с.
9. Черданцев А.Ф. Логико-языковые феномены в юриспруденции : монография. Москва : Норма/ИНФРА-М, 2012. 320 с.
10. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відом. Верхов. Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356 (із змінами).
11. Иоффе О.С. Советское гражданское право. Москва : Юрид. лит., 1967. 494 с.
12. Амельчаков И.Ф., Прудникова С.А. Соотношение правовых категорий «охрана», «обеспечение», «защита». *Закон и право*. 2001. № 5. С. 16–18.